

The Study of Academic Mobility and Mobility Students in Thailand's Tertiary Education

Piyawan Rungwaraphong^{1*}

Received: November 2, 2021 **Revised:** March 13, 2022 **Accepted:** March 15, 2022

Abstract

This exploratory qualitative study aimed to 1) describe key features of academic mobility that are organized in Thailand's tertiary education; 2) explore activities that can be organized to enhance academic mobility in Thailand's tertiary education; 3) classify Thai students who are mobility students. Data were collected through in-depth interviews with 8 purposely-selected persons, and documents and academic records. Three data analysis techniques were carried out: Typological Analysis, Component Analysis, and Constant Comparison. Results of the study suggest that academic mobility refers to activities organized in tertiary education level which allow teaching staff and students to move to another institution, inside or outside of their own country, to teach or study for a limited time. Tertiary education institutions in Thailand can enhance academic mobility through a wide range of activities, which can be classified into two main categories: Mobility Projects and Credit Transfer Curricula. Mobility students are students who join a mobility academic scheme of their institution and thus move to take part in an academic activity at the partner institution, for a period of 2 weeks to 2 academic years, while still maintain their student status at their home institution. Results of the study are framed as **Academic Mobility and Mobility Students Framework**, in which administrators and lecturers of tertiary education institutions in Thailand can draw upon in order to encourage academic mobility in their teaching staff and students.

Keyword: Academic Mobility; Credit Transfer; Mobility Student; Student Mobility; Tertiary

¹ Faculty of Commerce and Management, Prince of Songkla University Trang Campus

* Corresponding author e-mail: bewandjack@hotmail.co.nz

การศึกษาเรื่องการเคลื่อนย้ายทางวิชาการและนักศึกษาโมบิลิตี้ในระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

ปิยวรรณ รุ่งวรพงศ์¹

รับบทความ: 2 พฤศจิกายน 2564 แก้ไขบทความ: 13 มีนาคม 2565 รับตีพิมพ์: 15 มีนาคม 2565

บทคัดย่อ

งานวิจัยแบบบุกเบิกชิ้นนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) อธิบายลักษณะการเคลื่อนย้ายทางวิชาการในประเทศไทย 2) ศึกษาวิธีการส่งเสริมการเคลื่อนย้ายทางวิชาการในระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย และ 3) จัดประเภทของนักศึกษาไทยที่เป็นนักศึกษาโมบิลิตี้ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มตัวอย่างที่ใช้งานวิจัยได้มาจากการเลือกแบบเจาะจงทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการเคลื่อนย้ายทางวิชาการของสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทย รวม 8 คนและข้อมูลจากเอกสาร วิเคราะห์ข้อมูล 3 ขั้นตอน คือวิเคราะห์แบบจำแนกชนิดข้อมูล วิเคราะห์ส่วนประกอบ และวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบข้อมูล ผลการวิจัยพบว่าการเคลื่อนย้ายทางวิชาการเป็นกิจกรรมในระดับอุดมศึกษาที่นักศึกษา อาจารย์ หรือนักวิชาการในสถาบันอุดมศึกษาเดินทางไปศึกษา สอน ทำวิจัย หรือทำกิจกรรมที่มีเป้าหมายเชิงวิชาการในห้วงระยะเวลาหนึ่งในสถาบันอุดมศึกษาอื่นทั้งในและต่างประเทศ สถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยสามารถส่งเสริมการเคลื่อนย้ายทางวิชาการของผู้เรียนได้ 2 รูปแบบใหญ่ คือ โครงการโมบิลิตี้และหลักสูตรถ่ายโอนหน่วยกิต นักศึกษาโมบิลิตี้ คือ นักศึกษาจากสถาบันการศึกษาหนึ่งที่ได้เดินทางไปเข้าร่วมกิจกรรมทางวิชาการกับสถานศึกษาคู่สัญญาโดยยังคงสถานะเป็นนักศึกษาของสถาบันการศึกษาต้นสังกัด ผลการวิจัยทั้งหมดได้นำมาสร้างเป็น “กรอบแนวคิดเรื่องการเคลื่อนย้ายทางวิชาการและนักศึกษาโมบิลิตี้” ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารหลักสูตรและอาจารย์ระดับอุดมศึกษาในประเทศไทยสามารถนำไปปรับใช้เพื่อส่งเสริมการเคลื่อนย้ายทางวิชาการให้แก่บุคลากร อาจารย์และนักศึกษาในสังกัดของตนได้

คำสำคัญ: การเคลื่อนย้ายทางวิชาการ; การถ่ายโอนหน่วยกิต; การเปลี่ยนย้ายที่ของผู้เรียน; นักศึกษาโมบิลิตี้; อุดมศึกษา

¹ คณะพาณิชยศาสตร์และการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง

* Corresponding author e-mail: bewandjack@hotmail.co.nz

บทนำ

ในยุคปัจจุบันการเรียนรู้ไม่ได้จำกัดอยู่แค่ในสถาบันต้นสังกัดของตน การสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีจึงไม่จำเป็นต้องใช้เวลาทั้ง 4 ปี ในสถาบันการศึกษาต้นสังกัดเท่านั้นแต่ผู้เรียนสามารถใช้ระยะเวลาช่วงหนึ่งเพื่อไขว่คว้าหาประสบการณ์ทั้งเชิงวิชาการ เชิงการทำงาน และเชิงการใช้ชีวิตได้จากสถาบันอื่น ๆ ความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์โลกและตอบสนองต่อความหลากหลายของภาษา เชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรมกลายเป็นคุณสมบัติที่สำคัญที่ตลาดแรงงานต้องการ เพราะในอนาคตนั้นการทำงานไม่ได้จำกัดแค่เพียงในประเทศของตนหรือทำงานกับกลุ่มคนที่มีภาษา เชื้อชาติ และวัฒนธรรมเดียวกันเท่านั้น (Zhang, 2012) แรงงานยุคใหม่ต้องสามารถเคลื่อนย้ายถ่ายเทไปทำงานในพื้นที่ต่างเชื้อชาติ ต่างภาษา และต่างวัฒนธรรมได้ เหล่านี้คือความเป็นสากลและความไม่ยึดติดอยู่กับที่หรือกับพื้นที่ (Location-independence) ความสามารถในการเปลี่ยนย้ายที่จึงเป็นนิยามของคำว่า Mobility (“Mobility,” n.d.; The ASEAN Secretariat, 2016)

ในบริบททางการทำงานเรียกความไม่ยึดติดอยู่กับที่หรือกับพื้นที่ของแรงงาน ว่า Labour Mobility (Appadurai, 1989, 1990) ส่วนในบริบททางการศึกษานั้นเป็นการเคลื่อนย้ายทางวิชาการ (Academic Mobility) หมายถึง กิจกรรมทางวิชาการในระดับอุดมศึกษาที่นักศึกษาและอาจารย์หรือบุคคลกรในสถาบันอุดมศึกษาเดินทางไปศึกษา สอนหรือทำกิจกรรมใด ๆ ที่มีเป้าหมายเชิงวิชาการในห้วงระยะเวลาหนึ่งในสถาบันอุดมศึกษาอื่นทั้งในและต่างประเทศ การเคลื่อนย้ายทางวิชาการหากจัดทำระหว่างประเทศกล่าวคือบุคลากรมีการเปลี่ยนย้ายสถานที่ไปยังสถาบันการศึกษาในต่างประเทศเพื่อเรียนรู้ทางวิชาการและงานวิจัยไม่ว่าจะเป็นอาจารย์หรือผู้เรียนก็จะสามารถสร้างความเป็นนานาชาติ (Internationalization) ได้ (Sudjanya & Thongkaew, 2019) นำพาให้การศึกษาในประเทศต่าง ๆ มีความเป็นสากลอันนำไปสู่การพัฒนาผู้สอนและผู้เรียนให้ทัดเทียมเสมอกัน ความจำเป็นในการสร้างความเป็นนานาชาติของการศึกษาเกิดจากตลาดแรงงานในยุคใหม่ที่ไร้พรมแดนและไม่จำกัดเชื้อชาติวัฒนธรรม นอกจากนี้ การเคลื่อนย้ายทางวิชาการยังสามารถส่งเสริมสมรรถนะสากล (Global Competence) คือความสามารถในการอยู่ในสังคมโลก (Popov, Brinkman, & van Oudenhoven, 2017) ซึ่งเป็นความสามารถในการเข้าใจวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่หลากหลาย เข้าใจความแตกต่าง มีใจเปิดกว้าง นำไปสู่การตัดสินใจและการปฏิบัติตัวต่อผู้คนรอบข้างได้อย่างมีเหตุผลและเหมาะสม โดยอยู่บนพื้นฐานของการเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ (Organisation for Economic Co-operation and Development, 2018) ความสามารถในการสื่อสารถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของความเป็นนานาชาติและสมรรถนะสากล งานวิจัยได้ชี้ให้เห็นว่าการใช้ชีวิตในต่างประเทศรวมถึงการได้ไปเรียนในต่างประเทศในห้วงเวลาหนึ่งนั้นจะช่วยพัฒนาความสามารถทางภาษาได้ ดังนั้น สถานศึกษาในระดับอุดมศึกษานอกจากจะผลิตบัณฑิตที่มีความเข้มแข็งทางวิชาการแล้วยังต้องมียุทธศาสตร์ในการเตรียมบัณฑิตให้มีทักษะและความสามารถในการอยู่ในสังคมโลก และมีทักษะพร้อมรองรับกับตลาดแรงงานแห่งศตวรรษที่ 21 ด้วย (Rungwaraphong, 2016, 2019)

ตัวอย่างของโครงการเคลื่อนย้ายทางวิชาการที่เป็นที่รู้จักทั่วโลกคือ Erasmus+ ซึ่งเป็นโครงการของสหภาพยุโรปที่สนับสนุนให้มีการเคลื่อนย้ายทางวิชาการผ่านการศึกษา การฝึกอบรมและกิจกรรม

กีฬา โครงการ Erasmus+ นับเป็นความสำเร็จของสหภาพยุโรปในการช่วยเหลือและส่งเสริมให้นักเรียน นักศึกษามีสมรรถนะสากลและมีทักษะต่าง ๆ ที่รองรับการทำงานในประเทศต่าง ๆ ทั่วทวีปยุโรป ด้วยเชื่อมั่นว่าการมีประสบการณ์ในต่างประเทศจะไม่เพียงแต่เป็นการพัฒนาภาษา (Cojocaru, 2018) หรือเสริมความแข็งแกร่งทางวิชาการของผู้เรียนเท่านั้น แต่ยังการเพิ่มโอกาสทางอาชีพ (Professional Career) ให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการด้วย (Engel, 2010; Dolga, Filipescu, Popescu-Mitroia, & Mazilescu, 2015)

ในประเทศไทยแม้จะมีการพูดถึงเรื่องการเคลื่อนย้ายทางวิชาการในวงกว้างแต่พบว่ายังมีการศึกษาหรือการวิจัยเชิงลึกในเรื่องนี้ไม่แพร่หลายมากนัก พบว่ามีความพยายามในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้เกิดการเคลื่อนย้ายทางวิชาการในรูปแบบโครงการนักเรียนแลกเปลี่ยน (Student Exchange Program) ซึ่งหมายถึงโครงการที่จัดขึ้นให้นักเรียนระดับมัธยมหรือนักศึกษาระดับอุดมศึกษาได้รับโอกาสในการเดินทางไปยังต่างประเทศเพื่อได้พัฒนาศักยภาพทางภาษา เรียนรู้วัฒนธรรม และเพิ่มพูนประสบการณ์การใช้ชีวิตในต่างแดน โดยหากเป็นโครงการแลกเปลี่ยนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา กำหนดให้นักเรียนต้องพักอาศัยกับครอบครัวอุปถัมภ์ (Host Family) ซึ่งเป็นโอกาสสำคัญในการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมผ่านการใช้ชีวิตประจำวัน หากเป็นนักศึกษาระดับอุดมศึกษาที่อาจเปิดกว้าง ไม่ได้กำหนดให้พักอาศัยกับครอบครัวอุปถัมภ์ โครงการนักเรียนแลกเปลี่ยนสามารถกำหนดให้ผู้เข้าร่วมโครงการเข้ารับการศึกษามาจากที่โรงเรียน/สถาบันอุดมศึกษาคู่สัญญา แต่ไม่ได้มีเป้าหมายที่มุ่งเน้นเชิงวิชาการเท่าใดนัก กล่าวคือไม่มีระบบการถ่ายโอนหน่วยกิต ดังนั้น เมื่อสิ้นสุดโครงการและนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการแลกเปลี่ยนกลับมายังสถาบันต้นสังกัดในประเทศไทยก็จำเป็นต้องเริ่มเรียนรายวิชาต่าง ๆ ที่ยังไม่ได้เรียนในเมืองไทยและอาจต้องเรียนตามหลังเพื่อนร่วมรุ่นไปประมาณ 1 ภาคการศึกษาหรือ 1 ปี การศึกษาก็เป็นไปได้ โครงการนักเรียนแลกเปลี่ยน นับเป็นการเคลื่อนย้ายที่ของผู้เรียน (Student Mobility) อีกแขนงหนึ่งและเป็นการเคลื่อนย้ายทางวิชาการด้วย

ทั้งนี้ จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาพบว่าในประเทศไทยนั้น ยังไม่มีการให้คำนิยามและการอธิบายกระบวนการดำเนินงานหรือกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดการเคลื่อนย้ายทางวิชาการไว้อย่างชัดเจน อีกทั้ง ยังอาจขาดการศึกษาวิจัยอย่างจริงจังถึงคุณลักษณะของนักศึกษา โมบิลิตี้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่องการเคลื่อนย้ายทางวิชาการ กิจกรรมต่าง ๆ และศึกษาคุณลักษณะที่สำคัญของนักศึกษาโมบิลิตี้ เพื่อนำข้อค้นพบจากการวิจัยในครั้งนี้ไปเป็นแนวทางในการดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายทางวิชาการ รวมถึงเป็นการสร้างองค์ความรู้ จุดประกายให้แก่สถาบันการศึกษาต่าง ๆ ที่ต้องการสร้างความเป็นนานาชาติ และส่งเสริมสมรรถนะสากลให้แก่นักศึกษาในสังกัดของตน

วัตถุประสงค์

งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

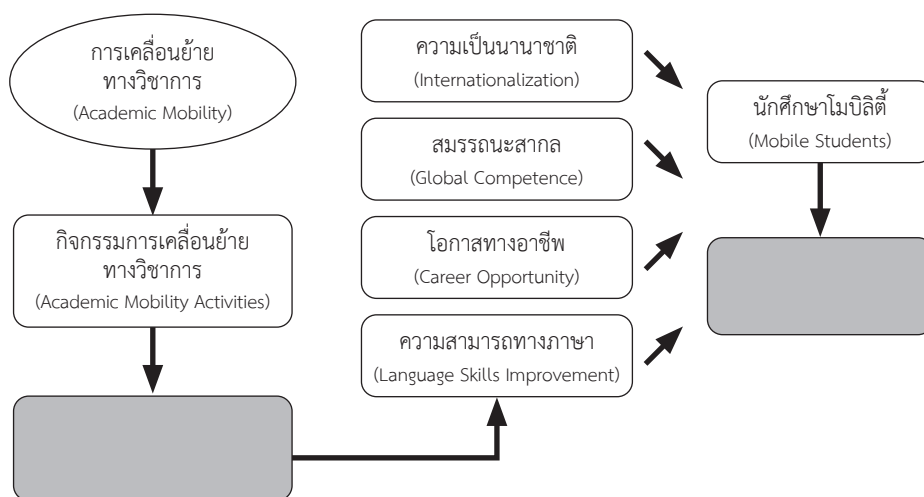
1. อธิบายลักษณะการเคลื่อนย้ายทางวิชาการที่ดำเนินการอยู่ในระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

2. ศึกษาวิธีการส่งเสริมการเคลื่อนย้ายทางวิชาการในระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย
3. จัดประเภทของนักศึกษาไทยที่เป็นนักศึกษาโมบิลิตี้ (Mobility Students)

ผลจากการวิจัยจะเป็นการเพิ่มองค์ความรู้เรื่องการเคลื่อนย้ายทางวิชาการซึ่งได้ดำเนินการทั้งในประเทศและต่างประเทศ และนำมาใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายทางวิชาการให้นักศึกษาและสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

การทบทวนวรรณกรรม

กรอบแนวคิด

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัยเรื่องการเคลื่อนย้ายทางวิชาการ

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาการเคลื่อนย้ายทางวิชาการของระดับชั้นอุดมศึกษาของประเทศไทย ไม่ได้หมายรวมถึงการเคลื่อนย้ายทางวิชาการของระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ภาพที่ 1 แสดงให้เห็นว่าการเคลื่อนย้ายทางวิชาการเกิดจากการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของสถาบันการศึกษาโดยมีเป้าประสงค์เพื่อความเป็นสากลของการศึกษา พัฒนาสมรรถนะสากลในตัวนักศึกษา เพิ่มโอกาสและเปิดโลกทัศน์ทางอาชีพและพัฒนาความสามารถทางภาษา แต่จากการศึกษาที่ผ่านมาพบว่ายังไม่มีข้อมูลที่เพียงพอว่าสามารถการเคลื่อนย้ายทางวิชาการสามารถจัดในกิจกรรมรูปแบบใดและกิจกรรมเหล่านั้นมีหลักการดำเนินการอย่างไร การวิจัยครั้งนี้จึงจัดทำขึ้นเพื่อค้นหาคำตอบในประเด็นนี้ อีกทั้งจะเห็นได้จากภาพที่ 1 ว่ายังมีกรอบสี่เหลี่ยมสองกรอบที่ว่างอยู่และไม่มีข้อมูล แสดงให้เห็นว่ายังขาดองค์ความรู้ในส่วนของกิจกรรมที่สามารถจัดเพื่อสนับสนุนการเคลื่อนย้ายทางวิชาการ และยังขาดองค์ความรู้เรื่องคุณลักษณะของนักศึกษาโมบิลิตี้ระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย การวิจัยในครั้งนี้จึงประสงค์เพื่อค้นหาตัวอย่างการจัดกิจกรรมการเคลื่อนย้ายทางวิชาการ ศึกษาคุณลักษณะ และจำแนกประเภทของนักศึกษาโมบิลิตี้ในประเทศไทย

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบบุกเบิก (Exploratory Research) โดยเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นการศึกษาถึงเหตุการณ์ ปรากฏการณ์ สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ยังไม่เคยมีการศึกษา หรือยังไม่มีการศึกษา ในเชิงลึกมาก่อนจนทำให้มีข้อมูลที่จำกัดในการอธิบายสิ่งเหล่านั้น (Casula, Rangarajan, & Shields, 2020) เก็บข้อมูลด้วย 2 วิธีคือ 1) การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยสัมภาษณ์ผู้รู้และผู้เชี่ยวชาญ (Key Informants) ที่ได้จากการเลือกแบบเจาะจงทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศจำนวน 8 ท่าน ซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมการเคลื่อนย้ายทางวิชาการและมีโครงการหรือบริหารหลักสูตรที่มีการเคลื่อนย้ายทางวิชาการ ได้แก่ ประธานหลักสูตรถาวรโอนหน่วยกิตชาวไทย 2 ท่าน คณบดีในสถาบันอุดมศึกษาในต่างประเทศที่รับนักศึกษาถ่ายโอนหน่วยกิตจากประเทศไทย 2 ท่าน เจ้าหน้าที่งานวิเทศสัมพันธ์ชาวไทย 2 ท่าน และชาวต่างประเทศ 2 ท่าน และ 2) การศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการเคลื่อนย้ายทางวิชาการ การบริหารจัดการหลักสูตร และการแลกเปลี่ยนทางการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

คือ 1) แบบสัมภาษณ์ ประกอบไปด้วยคำถามที่ผู้วิจัยใช้สัมภาษณ์เชิงลึกโดยเป็นคำถามปลายเปิด จำนวน 15 ข้อ และ 2) ตารางวิเคราะห์ส่วนประกอบ ใช้บันทึกข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเอกสาร โดยผู้วิจัยเป็นผู้จัดทำแบบสัมภาษณ์และตารางวิเคราะห์ส่วนประกอบ ในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยใช้วิดีโอคอล มีการบันทึกเสียง การสัมภาษณ์ และใช้เวลาประมาณท่านละ 40 นาที สำหรับชาวต่างชาติจะทำการสัมภาษณ์เป็นภาษาอังกฤษ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากงานวิจัยนี้เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและจากการค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นข้อมูลที่ค่อนข้างลึกและหลากหลาย ผู้วิจัยจึงดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ 3 ประการร่วมกัน โดยมีกระบวนการดังนี้

1) วิเคราะห์แบบจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นการจำแนกในระดับจุลภาคแบบวิเคราะห์สารระบบ (Taxonomy Analysis) เริ่มต้นจากกำหนดรหัสของข้อมูล (Coding) โดยนำข้อมูลมาหาดัชนีข้อมูลหรือรหัสของข้อมูล เป็นการจัดกลุ่มคำชุดหนึ่งให้อยู่ร่วมกัน (Codes) โดยกลุ่มคำที่อยู่ชุดเดียวกันต้องมีลักษณะบางอย่างร่วมกันหรือมีความสัมพันธ์กัน จากนั้นสรุปเชื่อมโยงดัชนีคำหลักพร้อมตัดข้อมูลบางส่วนทิ้งไปเพื่อให้เหลือเฉพาะประเด็นสำคัญเป็นมโนทัศน์ (Concepts) ขั้นตอนสุดท้ายของเทคนิคนี้คือนำมโนทัศน์ทั้งหมดที่ได้มาหาความสัมพันธ์และเขียนเป็นบทสรุปสุดท้าย (Lincharearn, 2012)

2) วิเคราะห์ส่วนประกอบ (Component Analysis) ใช้วิเคราะห์ข้อมูลจากการค้นคว้าเอกสารสำหรับงานวิจัยขั้นนี้ผู้วิจัยใช้เอกสารทั้งหมด 10 รายการ เป็นบทความวิจัย 4 รายการที่เกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายทางวิชาการที่ตีพิมพ์ในวารสารของฐานข้อมูล Scopus 2 รายการ และฐานข้อมูล ERIC อีก 2 รายการ เผยแพร่ในระหว่างปี ค.ศ. 2018-2021 หนังสือ 3 เล่ม เป็นหนังสือที่เขียนโดยนักวิชาการต่างประเทศและเกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้ายทางวิชาการ และเว็บไซต์ของสถาบันอุดมศึกษาที่ผู้เข้า

สัมภาษณ์สังกัดอยู่ รวม 3 เว็บไซต์ ผู้วิจัยจึงสร้างชุดข้อมูล 10 ชุด จากนั้นวิเคราะห์แยกส่วนประกอบข้อมูลแต่ละชุด จัดทำตารางเปรียบเทียบคุณสมบัติข้อมูลแต่ละชุด จากนั้นจึงเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของข้อมูลทั้งหมด (Lincharearn, 2012) ขั้นตอนสุดท้ายคือสร้างข้อสรุปโดยอธิบายให้เห็นความเชื่อมโยงของส่วนประกอบต่าง ๆ ที่ปรากฏในข้อมูลทั้ง 10 ชุด

3) วิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบข้อมูล (Constant Comparison) เป็นกระบวนการสุดท้ายในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำผลวิเคราะห์ในข้อ 1) และ 2) มาเทียบเป็นปรากฏการณ์ จากนั้นนำผลการเปรียบเทียบมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดเพื่อตอบคำถามงานวิจัยและทำให้กรอบแนวคิดวิจัยที่สร้างไว้ตอนต้น (ภาพที่ 1) มีความสมบูรณ์ การเปรียบเทียบข้อมูลในขั้นตอนสุดท้ายนี้เป็นการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) โดยเป็นแบบสามเส้าด้านข้อมูล คือการนำข้อมูลที่ได้มาเปรียบเทียบกันเพื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Tracy, 2010)

ผลการวิจัย

1. การเคลื่อนย้ายทางวิชาการในระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าการเคลื่อนย้ายทางวิชาการที่ดำเนินการในระดับอุดมศึกษาของประเทศไทยคือ กิจกรรมทางวิชาการที่นักศึกษา อาจารย์ หรือบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษาเดินทางไปศึกษา สอน หรือทำกิจกรรมใด ๆ ที่มีเป้าหมายเชิงวิชาการในห้วงระยะเวลาหนึ่งในสถาบันอุดมศึกษาอื่นทั้งในประเทศและต่างประเทศ

การวิจัยในครั้งนี้พบว่า การเคลื่อนย้ายทางวิชาการของบุคลากรทางการศึกษา (Staff Mobility) สามารถเป็นไปในลักษณะเป็นอาจารย์/นักวิชาการแลกเปลี่ยน (Visiting Scholar) เพื่อสอนหรือบรรยายในอีกสถาบัน หรือเป็นนักวิจัยแลกเปลี่ยน (Visiting Researcher) ซึ่งเดินทางไปอีกสถาบันเพื่อทำวิจัยในหัวข้อที่ตนเชี่ยวชาญ ในส่วนของบุคลากรในอุดมศึกษาสามารถเป็นส่วนหนึ่งของการเคลื่อนย้ายทางวิชาการได้ โดยเดินทางไปอีกสถาบันหนึ่งเพื่อเข้ารับการอบรม (Training) หรือทำเงาของงาน (Job Shadowing) ซึ่งเป็นการส่งบุคลากรไปยังอีกสถาบันหนึ่งเพื่อติดตาม สังเกตและฝึกปฏิบัติงานกับบุคคลในสายงานเดียวกันที่มีความเชี่ยวชาญมากกว่า เช่น การส่งเจ้าหน้าที่กองวิเทศสัมพันธ์ไปทำเงาของงานกับแผนก International Affairs ที่มหาวิทยาลัยในประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นระยะเวลา 2 เดือน เป็นต้น

ในส่วนของการเคลื่อนย้ายทางวิชาการของผู้เรียนนั้น ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าสามารถทำได้ใน 2 ลักษณะคือ เดินทางไปเพื่อศึกษาในห้วงเวลาใดเวลาหนึ่งหรือเดินทางไปเพื่อฝึกงาน ในกรณีไปเพื่อศึกษานั้นจะเป็นข้อกำหนดของหลักสูตร กล่าวคือเป็นเงื่อนไขการสำเร็จการศึกษาว่าผู้เรียนต้องได้ใช้เวลาตามที่หลักสูตรกำหนด เช่น 1 ภาคการศึกษาของการเรียนในมหาวิทยาลัยคู่สัญญา ในกรณีไปเพื่อฝึกงานก็อาจปฏิบัติได้เช่นเดียวกับการไปศึกษาเล่าเรียน กล่าวคือกำหนดให้เป็นเงื่อนไขการสำเร็จการศึกษาว่าผู้เรียนต้องได้ใช้เวลาตามที่หลักสูตรกำหนดเพื่อฝึกงานกับองค์กรคู่สัญญาในต่างประเทศ ทั้งนี้ พบว่ามีบางหลักสูตรในประเทศไทยที่ขณะนี้ได้กำหนดให้การเคลื่อนย้ายทางวิชาการของผู้เรียนรวมการฝึกงานและการฝึกงานไว้เป็นเงื่อนไขร่วมกัน เช่น หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาอังกฤษธุรกิจ ของ

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง กำหนดให้นักศึกษา ชั้นปีที่ 3 ที่เลือกไปเรียนมหาวิทยาลัยในประเทศจีนต้องฝึกงานกับหน่วยงานหรือองค์กรในประเทศจีนด้วย เป็นต้น ทั้งนี้ หลักสูตรสามารถกำหนดให้การฝึกงานในต่างประเทศเป็นเงื่อนไขการสำเร็จการศึกษาด้วย (Rungwaraphong, 2019)

2. กิจกรรมที่ส่งเสริมการเคลื่อนย้ายทางวิชาการของผู้เรียน

ผลจากการวิจัยในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยสามารถส่งเสริมการเคลื่อนย้ายทางวิชาการของผู้เรียนได้ 2 รูปแบบใหญ่ คือ โครงการโมบิลิตี้ (Mobility Project) และหลักสูตรถ่ายโอนหน่วยกิต (Credit Transfer Curricula) รายละเอียดดังนี้

2.1 โครงการโมบิลิตี้

สถาบันการศึกษาในประเทศไทยหลายแห่งได้จัดโครงการโมบิลิตี้เพื่อเปิดโอกาสให้นักศึกษาในมหาวิทยาลัยของตนได้มีโอกาสเดินทางไปพัฒนานตนเอง พัฒนาภาษา และเปิดประสบการณ์ใหม่ ๆ ในต่างประเทศ ทั้งนี้ โครงการโมบิลิตี้สามารถจัดเป็นกิจกรรมต่าง ๆ ได้หลากหลายรูปแบบ เช่น

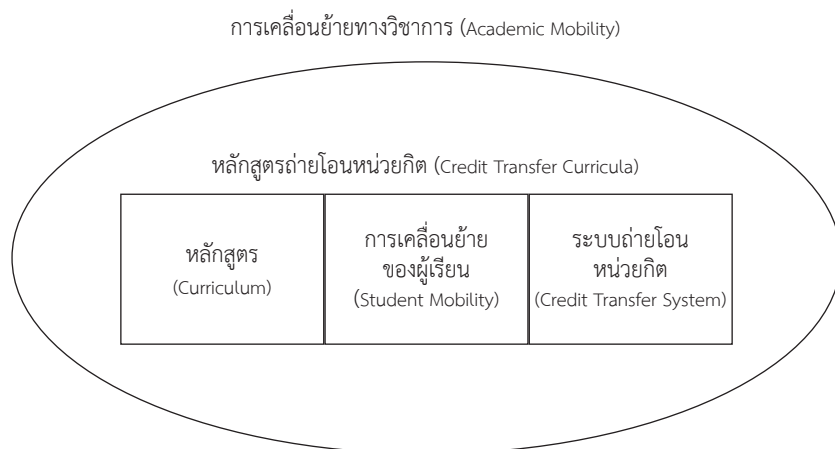
- การเรียน (ตั้งแต่ 1-3 ภาคการศึกษา)
- การเรียนระยะสั้น (มากกว่า 2 สัปดาห์ แต่ไม่ถึง 1 ภาคการศึกษา)
- การฝึกภาคปฏิบัติ
- การฝึกงาน
- โครงการวิจัยระยะสั้น

ผลการวิจัยพบว่าผู้จัดโครงการโมบิลิตี้ในประเทศไทยส่วนใหญ่มักเป็นหน่วยงานส่วนกลางของมหาวิทยาลัยหรือคณะ เช่น กองการวิเทศสัมพันธ์ของมหาวิทยาลัยหรือคณะ ในกรณีเป็นหน่วยงานกลางของมหาวิทยาลัยมักจะเปิดโอกาสให้นักศึกษาทุกสาขาวิชาที่สนใจและมีคุณสมบัติตรงตามเป้าประสงค์ของโครงการสมัครเข้าร่วมโครงการ หากเป็นโครงการของคณะใดคณะหนึ่งก็มักสงวนสิทธิ์ไว้ให้นักศึกษาของคณะเป็นหลักแต่สามารถเปิดโอกาสให้นักศึกษาต่างคณะได้บ้างในกรณีที่คุณสมบัติตรงตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้ โดยทั่วไปโครงการโมบิลิตี้จะมีการคัดเลือกผู้เข้าร่วมโครงการโดยผ่านการสอบแข่งขัน การสัมภาษณ์ หรืออาจดูผลการเรียนในบางรายวิชาเป็นหลัก และผู้สมัครจะต้องยื่นผลคะแนนการสอบวัดระดับทักษะภาษาอังกฤษ ซึ่งนิยมใช้คะแนน TOEIC IELTS หรือ TOEFL

ทั้งนี้ หากผู้จัดโครงการประสงค์ให้โครงการได้รับความสนใจ มีจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการ และเอื้อผลประโยชน์ให้ผู้เรียนมากที่สุด อาจเปิดโอกาสให้มีการถ่ายโอนหน่วยกิตกลับมายังหลักสูตรต้นสังกัดของผู้เรียน (ในกรณีนี้สามารถเรียกว่าเป็น Credit Transfer Program) พบว่าจำนวนหน่วยกิตที่นักศึกษาไทยไปเรียนภายใต้โครงการโมบิลิตี้มีตั้งแต่ 9-24 หน่วยกิต แต่สิ่งที่ต้องพึงระวังคือก่อนการเดินทางไปต่างประเทศ ผู้จัดโครงการต้องมีการประสานงาน เจรจา และได้ข้อตกลงร่วมกันกับสถาบันศึกษาปลายทางหรือสถาบันคู่สัญญาเรื่องการเทียบรายวิชาและการถ่ายโอนหน่วยกิต ทั้งนี้ ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกชี้ให้เห็นว่าโครงการโมบิลิตี้หรือโครงการใด ๆ ก็ตามที่ให้นักศึกษาได้ไปต่างประเทศควรจัดทำให้มีการถ่ายโอนหน่วยกิตได้ด้วย ทั้งนี้ ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้นว่าจะช่วยสร้างแรงจูงใจให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการ ช่วยประหยัดเวลา และประหยัดทุนทรัพย์ของนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการด้วย

2.2 หลักสูตรถ่ายโอนหน่วยกิต

เป็นการเคลื่อนย้ายทางวิชาการอย่างหนึ่ง ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าหลักสูตรถ่ายโอนหน่วยกิต มาจากหลักคิด 3 ประการคือ หลักสูตร (Curriculum) การเคลื่อนย้ายของผู้เรียน และระบบการถ่ายโอนหน่วยกิต (Credit Transfer System) กรอบแนวคิดของการดำเนินการหลักสูตรถ่ายโอนหน่วยกิตสามารถแสดงได้ตามภาพที่ 2

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดหลักสูตรถ่ายโอนหน่วยกิต

จากภาพที่ 2 ชี้ให้เห็นได้ว่าหลักสูตรถ่ายโอนหน่วยกิตหมายถึง หลักสูตรที่กำหนดให้นักศึกษาในสังกัดต้องมีการเคลื่อนย้ายทางวิชาการในห้วงระยะเวลาหนึ่งและสามารถถ่ายโอนหน่วยกิตมายังหลักสูตรต้นสังกัดที่ประเทศไทยได้ กล่าวคือหลักสูตรกำหนดให้นักศึกษาต้องเดินทางไปศึกษาต่อหรือทำกิจกรรมทางวิชาการในมหาวิทยาลัยคู่สัญญาตามระยะเวลาที่กำหนด

ผลการศึกษาพบว่าในประเทศไทยนั้นยังไม่มีผู้ใดกล่าวถึงหรือให้คำนิยามของหลักสูตรถ่ายโอนหน่วยกิตไว้มากนัก ในหลาย ๆ กรณีพบว่าการเรียกหลักสูตรโมบิลิตี้สลับเปลี่ยนกับหลักสูตรถ่ายโอนหน่วยกิต Rungwaraphong (2016) เรียกหลักสูตรถ่ายโอนหน่วยกิตว่าเป็นหลักสูตรโมบิลิตี้ หมายถึงหลักสูตรที่กำหนดให้นักศึกษาในหลักสูตรต้องเดินทางไปศึกษาในมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยคู่สัญญาและมีการถ่ายโอนหน่วยกิตกลับมาที่ต้นสังกัดที่ประเทศไทยได้ ในกรณีเช่นนี้ จะเห็นได้ว่านักศึกษามีการเคลื่อนย้ายที่หรือมีการโมบิลิตี้ (Mobility) และเป็นที่มาของการเรียกนักศึกษาที่มีการเคลื่อนย้ายที่ไปยังสถาบันคู่สัญญาในห้วงระยะเวลาหนึ่งว่านักศึกษาโมบิลิตี้ (Mobility Students) ส่วนระยะเวลาที่ต้องเรียนในต่างประเทศจะเป็นเท่าใดนั้น Richardson and Munday (2013) ได้อธิบายว่าระยะเวลาที่ต้องเรียนในต่างประเทศขึ้นอยู่กับข้อกำหนดของหลักสูตร การตกลงร่วมกันกับมหาวิทยาลัยคู่สัญญา และปัจจัยอื่น ๆ เช่น ค่าใช้จ่าย ระบบสนับสนุนหรือช่วยเหลือนักศึกษาความสามารถในการถ่ายโอนหน่วยกิต เป็นต้น โดยสามารถเป็นระยะสั้น คือ 1 ภาคการศึกษา ไปจนถึง 2 ปีการศึกษา

ในหลายครั้งจะใช้ตัวเลข 2 ตัวเลขและเครื่องหมายบวก (+) เพื่อสื่อถึงหลักสูตรถ่ายโอนหน่วยกิต โดยตัวเลขแรกสื่อถึงระยะเวลาที่เรียนในประเทศไทยและตัวเลขที่สองสื่อถึงระยะเวลาที่เรียนในมหาวิทยาลัยคู่สัญญาในต่างประเทศ เช่น

- หลักสูตร 3+1 หมายถึง หลักสูตรที่กำหนดให้นักศึกษาเรียนที่สถาบันต้นสังกัดของหลักสูตร (ประเทศไทย) เป็นเวลา 3 ปี และเรียนที่สถาบัน/มหาวิทยาลัยคู่สัญญา (ต่างประเทศ) เป็นเวลา 1 ปี
- หลักสูตร 2+2 หมายถึง หลักสูตรที่กำหนดให้นักศึกษาเรียนที่สถาบันต้นสังกัดของหลักสูตร (ประเทศไทย) เป็นเวลา 2 ปี และเรียนที่สถาบัน/มหาวิทยาลัยคู่สัญญา (ต่างประเทศ) เป็นเวลา 2 ปี

3. นักศึกษาโมบิลิตี้

ผลจากการวิจัยครั้งนี้สามารถให้นิยามคำว่า นักศึกษาโมบิลิตี้ ว่าเป็นนักศึกษาจากสถาบันการศึกษาหนึ่งที่ได้เดินทางเพื่อไปเข้าร่วมกิจกรรมทางวิชาการในอีกสถาบันหนึ่งเป็นระยะเวลาตั้งแต่ 2 สัปดาห์ไปจนถึง 2 ปีการศึกษา และยังคงสถานะเป็นนักศึกษาของสถาบันการศึกษาต้นสังกัด โดยส่วนใหญ่เมื่อก้าวถึงนักศึกษาโมบิลิตี้จะมีนัยยะของการเดินทางเคลื่อนย้ายเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมในต่างประเทศ การเคลื่อนย้ายที่ไปต่างประเทศนั้น นับเป็นความสามารถในการเคลื่อนย้ายแบบไร้พรมแดน ซึ่งสะท้อนความสามารถในการเดินทางหรือเคลื่อนย้ายตนเองไปได้ทั่วโลก (Student Global Mobility /Student International Mobility) คุณลักษณะสำคัญของนักศึกษาโมบิลิตี้ คือ การไม่ยึดติดอยู่กับที่หรือกับพื้นที่ (Location-independence) ผลจากการวิจัยพบว่าสามารถจำแนกนักศึกษาไทยที่เป็นนักศึกษาโมบิลิตี้ได้หลายกลุ่มขึ้นอยู่กับเกณฑ์ที่ใช้ในการการจำแนก กล่าวคือ

3.1 ใช้ต้นสังกัดของนักศึกษาเป็นเกณฑ์ จะสามารถจัดนักศึกษาโมบิลิตี้ได้ 2 กลุ่ม ได้แก่

1) นักศึกษาโมบิลิตี้แบบไม่ใช่ข้อกำหนดของหลักสูตร (Non-curricula Movers) คือ นักศึกษาที่ทำกิจกรรมทางวิชาการผ่านโครงการโมบิลิตี้ที่มหาวิทยาลัย/คณะจัดขึ้นในห้วงเวลาใดเวลาหนึ่งโดยความสมัครใจของตนเอง (กิจกรรมตามผลวิจัยข้อ 2.1) ทั้งนี้ ในส่วนของการเคลื่อนย้ายที่ไปเรียนหรือทำกิจกรรมทางวิชาการในต่างประเทศไม่จำเป็นต้องเป็นข้อกำหนดของหลักสูตร กล่าวคือหลักสูตรไม่ได้บังคับหรือกำหนดไว้นักศึกษาต้องมีการเคลื่อนย้ายที่เรียน แต่หลักสูตรได้เปิดกว้างไว้ให้สำหรับนักศึกษาที่สนใจต้องการฝึกฝนทักษะภาษา เพิ่มพูนประสบการณ์ในต่างประเทศ มีความสนใจในวัฒนธรรมและสังคมของประเทศที่ตนไปเรียน หรือต้องการเพิ่มช่องทางการทำงานที่แปลกใหม่และหลากหลาย เป็นต้น

2) นักศึกษาโมบิลิตี้แบบข้อกำหนดหลักสูตร (Curricula-based Movers) คือ นักศึกษาที่ไปเรียนในสถาบันการศึกษาอื่นในห้วงเวลาใดเวลาหนึ่งอันเนื่องมาจากเป็นข้อกำหนดของหลักสูตรต้นสังกัด โดยสถาบันคู่สัญญาและสถาบันต้นสังกัดจะมีข้อตกลงร่วมกัน มีการเทียบรายวิชาและการถ่ายโอนหน่วยกิต โดยทั่วไปแล้วหลักสูตรจะเป็นผู้ดำเนินการหรืออำนวยความสะดวกในกระบวนการต่าง ๆ ของการเข้าเรียน รวมถึงกระบวนการทำเอกสาร การเดินทาง และการจัดหาที่พัก

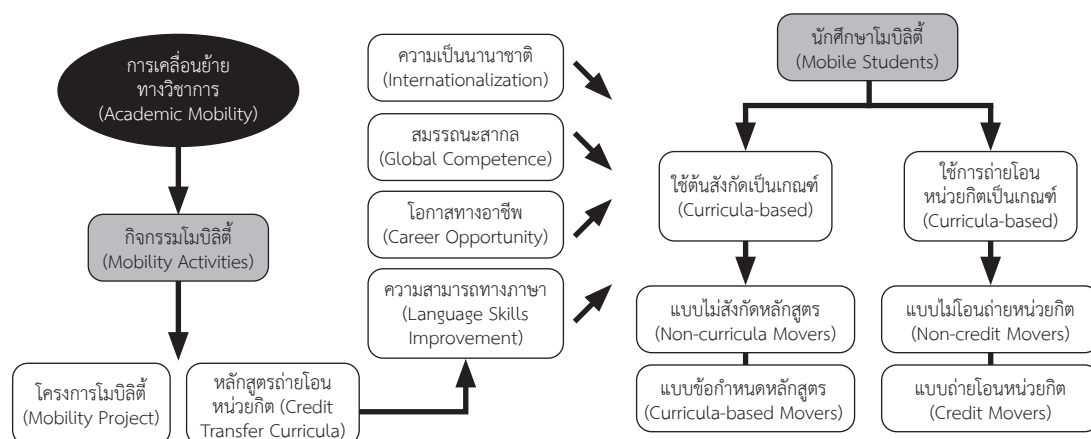
3.2 ใช้การถ่ายโอนหน่วยกิตเป็นเกณฑ์ สามารถแบ่งนักศึกษาโมบิลิตีได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ ได้แก่

1) นักศึกษาโมบิลิตีแบบไม่ถ่ายโอนหน่วยกิต (Non-credit Movers) หมายถึง นักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการโมบิลิตีต่าง ๆ ที่ไม่ได้ให้มีการถ่ายโอนหน่วยกิต

2) นักศึกษาโมบิลิตีแบบถ่ายโอนหน่วยกิต (Credit Movers) หมายถึง นักศึกษาที่สังกัดหลักสูตรถ่ายโอนหน่วยกิตหรือนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการโมบิลิตีต่าง ๆ ที่มีการถ่ายโอนหน่วยกิต

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

จากกรอบการวิจัยที่แสดงไว้ในภาพที่ 1 เมื่อนำมาผนวกกับผลการวิจัยทั้งหมดสามารถสร้างเป็นกรอบแนวคิดเรื่องการส่งเสริมการเคลื่อนย้ายทางวิชาการของนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาของประเทศไทยได้ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 กรอบแนวคิดเรื่องการเคลื่อนย้ายทางวิชาการและนักศึกษาโมบิลิตี

ข้อมูลจากภาพที่ 3 ชี้ให้เห็นว่าผลการวิจัยในครั้งนี้ได้เติมเต็มกรอบสี่เหลี่ยมที่เคยเป็นกรอบที่ว่างเปล่าในภาพที่ 1 อันสะท้อนการขาดองค์ความรู้ในสองประการของการศึกษาเรื่องการเคลื่อนย้ายทางวิชาการในประเทศไทย คือ ขาดองค์ความรู้ในการจัดกิจกรรมการเคลื่อนย้ายทางวิชาการว่าสามารถจัดกิจกรรมใดเพื่อส่งเสริมการเคลื่อนย้ายทางวิชาการ และขาดองค์ความรู้เรื่องลักษณะและประเภทของนักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมการเคลื่อนย้ายทางวิชาการ ซึ่งในงานวิจัยครั้งนี้เรียกว่านักศึกษาโมบิลิตี ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าในบริบทของโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การเชื่อมโยงทางการศึกษาและการส่งเสริมบุคลากรในสังกัดของตนให้ได้รับประสบการณ์ในต่างประเทศและบ่มเพาะความเข้าใจในความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง สิ่งเหล่านี้สามารถดำเนินการได้และผู้บริหารสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาในประเทศไทยมีทางเลือกที่หลากหลายต่อการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดการเคลื่อนย้ายทางวิชาการ แต่ทั้งนี้ ต้องศึกษาข้อมูลให้รอบด้านเพื่อประกอบการตัดสินใจว่าควร

ส่งเสริมการเคลื่อนย้ายทางวิชาการผ่านโครงการใด หรือหากจัดทำเป็นหลักสูตรถ่ายโอนหน่วยกิตควรเริ่มต้นและมีกระบวนการใดบ้าง ดังนั้น การวิจัยในครั้งต่อไปควรศึกษาถึงกระบวนการดำเนินโครงการโมบิลิตี้ในรูปแบบต่าง ๆ และศึกษาเรื่องกระบวนการจัดทำหลักสูตรถ่ายโอนหน่วยกิต โดยสามารถศึกษาเชิงลึกจากกิจกรรมการเคลื่อนย้ายทางวิชาการและหลักสูตรถ่ายโอนหน่วยกิตที่มีอยู่ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ เพื่อวางกรอบแนวทางการจัดทำกิจกรรมการเคลื่อนย้ายทางวิชาการและหลักสูตรถ่ายโอนหน่วยกิต ทั้งนี้ การวิจัยครั้งต่อไปต้องมีการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวนและความหลากหลายมากขึ้น อาทิ นักศึกษาโมบิลิตี้ ผู้บริหารหลักสูตร และอาจารย์ผู้สอน รวมถึงเจ้าหน้าที่ประสานงานทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและครบถ้วน

เอกสารอ้างอิง

- Appadurai, A. (1989). Global ethnoscaples: Notes and queries for a transnational anthropology. In R. G. Fox (Ed.), *Interventions: Anthropology of the present*, (191-210).
- Appadurai, A. (1990). Disjuncture and difference in the global cultural economy. *Theory, Culture & Society*, 7(2-3), 295-310. doi:10.1177/026327690007002017
- Casula, M., Rangarajan, N., & Shields, P. (2020). The potential of working hypotheses for deductive exploratory research. *Quality & Quantity*, 55(5), 1703-1725. doi:10.1007/s11135-020-01072-9
- Cojocaru, C. F. (2018). Developing (new) language skills through student mobility - the impact of an Erasmus+ experience. *Revista de Științe ale Educației*, 37(1), 53-65.
- Dolga, L., Filipescu, H., Popescu-Mitroi, M. M., & Mazilescu, C. A. (2015). Erasmus mobility impact on professional training and personal development of students beneficiaries. *Social and Behavioral Sciences*, 191, 1006-1013. doi:10.1016/j.sbspro.2015.04.235
- Engel, C. (2010). The impact of Erasmus mobility on the professional career: Empirical results of international studies on temporary student and teaching staff mobility. *International student mobility and migration in Europe Belgeo*, (4), 351-363. doi: 10.4000/belgeo.6399
- Lincharearn, A. (2012). Qualitative data analysis techniques. *Journal of Educational Measurement*, 17(1), 17-29. [in Thai]
- Mobility. (n.d.). In *Merriam-Webster.com dictionary*. Retrieved from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/mobility>
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2018). *Global competency for an inclusive world*. Retrieved from <https://www.oecd.org/education/Global-competency-for-an-inclusive-world.pdf>
- Popov, V., Brinkman, D., & van Oudenhoven, J. P. (2017). Becoming globally competent through student mobility. In M. Mulder (Ed.), *Competence-based Vocational and Professional Education* (1007-1028). Springer, Cham. doi:10.1007/978-3-319-41713-4_47
- Richardson, R., & Munday, J. (2013). International student mobility programs and effects on student teachers' perceptions and beliefs about education and their role as future educators. *Universal Journal of Educational Research*, 1(3), 240-246. doi:10.13189/ujer.2013.010314

- Rungwaraphong, R. (2016). Facebook as a portrayal of life: A phenomenological study of Facebook use of Thai students while studying overseas. *Phranakhon Rajabhat Research Journal Humanities and Social Sciences*, 11(2), 84-98. [in Thai]
- Rungwaraphong, R. (2019). Distance mentoring system for students under academic mobility curriculum: A case study of a mobility curriculum of PSU Trang Campus. *Journal of Education, Prince of Songkla University, Pattani Campus*, 30(2), 136-150. [in Thai]
- Sudjanya, C., & Thongkaew, T. (2019). Internationalization: The Importance of Thai Higher Education Institutions on the International Stage. *Sukhothai Thammathirat Open University Journal*, 32(2), 70-87. [in Thai]
- The ASEAN Secretariat. (2016). *Master plan on ASEAN connectivity 2025*. Indonesia, Jakarta: ASEAN Secretariat. Retrieved from <https://asean.org/wp-content/uploads/2018/01/47.-December-2017-MPAC2025-2nd-Reprint-.pdf>
- Tracy, S. J. (2010). Qualitative quality: Eight “Big-Tent” criteria for excellent qualitative research. *Qualitative Inquiry*, 16(10), 837-851. doi:10.1177/1077800410383121
- Zhang, X. (2012). Discussion on international internship and intercultural competence from a perspective of higher educational internationalization -- A case study of the Program Work and Travel USA. *Cross-Cultural Communication*, 8(5), 62-66. doi:10.3968/j.ccc.1923670020120805.934